

РОЗДІЛ 3 ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

УДК 378.4.093.016:32-027.21](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.17.19>

РЕГІОНАЛЬНІ ШКОЛИ З ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ (НА ПРИКЛАДІ КАФЕДР ВНЗ УКРАЇНИ)

REGIONAL SCHOOLS OF POLITICAL SCIENCE (AT THE EXAMPLE OF THE DEPARTMENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE)

Федорчук О.О.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та філософії

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

У статті розглянуто основні регіональні школи з політичної науки на прикладі діяльності кафедр політології у ВНЗ України. Визначено головні напрями дослідницької діяльності. Розглянуто ознаки й типи наукових шкіл. Охарактеризовано їхній внесок у розвиток сучасної політичної науки та підкреслено особливості.

Ключові слова: кафедри ВНЗ, політична наука, наукові школи, дослідницька діяльність, підготовка фахівців, Україна.

В статье рассмотрены основные региональные школы с политической науки на примере кафедр политологии в вузах Украины. Определены главные направления исследовательской деятельности. Рассмотрены признаки и типы научных школ. Охарактеризован их вклад в развитие современной политической науки и подчеркнуты особенности.

Ключевые слова: кафедры вузов, политическая наука, научные школы, исследовательская деятельность, подготовка специалистов, Украина.

The major political science regional schools on the example of the departments of political science in universities of Ukraine are examined in the article. The main directions of their research activities are identified. The features and types of scientific schools are considered. Their contribution in the development of modern political science is characterized and the peculiarities are underlined.

Key words: university departments, political science, scientific schools, research activities, training of specialists, Ukraine.

Постановка проблеми. Актуальність статті полягає в тому, що нині малодослідженою є проблема появи, розвитку наукових шкіл із політичної науки, особливо на матеріалах ВНЗ з огляду на те, що в Україні політична наука з'явилась у навчальних закладах. Ця тема потребує комплексного висвітлення, тому ця стаття є певною спробою вирішення проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На теоретичному рівні спробу осмислити і проаналізувати дослідницьку діяльність наукових шкіл із політичної науки було здійснено в дисертаційному дослідженні Є.Ю. Олійник [1, с. 118–152], але ні ознак, ні критеріїв наукових шкіл у роботі не наведено. Нині є тільки статті, присвячені окремим науковим школам та напрямам політичної науки [2]. У двотомному виданні за редакцією О. Рафальського (том 1) проаналізовано процес інституціоналізації

політичної науки на матеріалах як академічних установ, так і університетів із 1991 по 2016 рр. [3], тому є важливим систематизувати здобутки, котрі були досягнуті за майже тридцятирічний період розвитку політичної науки в Україні. Автор розуміє, що в межах однієї статті тема не може бути повністю розкрита, тому в подальших працях буде підбито підсумок із цієї проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити проблеми розвитку наукових шкіл із політичної науки на прикладі діяльності кафедр ВНЗ України, охарактеризувати їх внесок у розвиток політичної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж перейти до розгляду наукових шкіл у політичній науці, треба дати визначення поняття «наукова школа». В.П. Андрущенко одним із перших вчених-гуманітаріїв дав таке визначення (хоча саме поняття «наукова школа» застосовувалось в основному фахівцями з природничих наук).

На його думку, зміст поняття «наукова школа» зводиться до такого: по-перше, добровільне об'єднання фахівців, яких зблизила взаємна симпатія (співвідчуття творчих можливостей кожного члена спільноти) і певний клас задач, цікавих кожному. По-друге, на відміну від формальних колективів із визначеними функціями і винагородами, в науковій школі домінує принципово непрагматична мотивація і мобільність функцій. Лідером може виявитися зовсім не той, кого призначило начальство. По-третє, наукова школа – це наявність спільно виробленого зразка, парадигми методологічних підходів до обраного класу задач із завжди новою, точною «підгонкою» і модифікацією традиційних методів. По-четверте, школа – це продукція – оригінальна, відмінна від аналогів, придатна до застосування і незалежної верифікації [4, с. 39]. За О. Устенком, науковій школі властиві такі ознаки: 1) розробка авторської теорії у тій чи іншій галузі наукових знань, яка є більш досконалою за попередні; 2) обґрунтування низки оригінальних наукових ідей та гіпотез (від фундаментальних до прикладних), що схвалені науковим товариством фахівців; 3) створення і втілення в життя авторської наукової програми, основу котрої становлять незмінні принципи, моделі і понятійно-термінологічний апарат; 4) запровадження групи нових категорій і понять, що ґрунтовніше відображає природу досліджуваних явищ і дає змогу з більшою імовірністю прогнозувати їх розвиток та функціонування; 5) зрештою, інтегрування усіх напрацювань у вигляді непересічного наукового напрямку, котре здебільшого здійснює її фундатор або керівник-наступник [5, с. 15].

За історичним критерієм наукові школи можна поділити на *чотири типи*:

– *школа як визнана наукова система* у розумінні сукупності нагромадженого соціально значущого знання, що характеризує наукову складову частину суспільної свідомості і може бути названа *школою класичного наукового мислення*; її масово обстоюють середні та вищі навчальні заклади,

вона детально подана у підручниках і посібниках, тому є розвиненою і визнаною, хоча й конкурує з новими і новітніми теорсистемами;

– *школа науково-освітня*, котра, крім розробки оригінальної дослідницької програми і кількох відповідних їй теорій і концепцій, здійснює підготовку молоді до науково-дослідної діяльності у чітко визначеному змістово-парадигмальному діапазоні групового мислення і самостійного пошукування; здебільшого таке навчання (на лекціях і практичних заняттях, у лабораторіях і під час індивідуальних консультацій) проводить сам фундатор школи, а пізніше – його найближчі наступники;

– *школа як дослідницький колектив* – одна з найбільш розвинених і водночас продуктивних форм організації колективної наукової творчості, що обов'язково реалізує авторську дослідницьку програму; остання здебільшого є великим творінням особистості вченого, тому що в ній знаходить відображення результат, який у разі її успішного виконання постане перед світом у вигляді відкриття, що дає привід внести ім'я автора у літопис наукових досягнень;

– *школа як напрям у певній галузі знань* є найбільш довершеною формою колективності пізнавальної творчості; вона характеризує переважно зрілий період розвитку окремої науки (наприклад, у науковому менеджменті нині сформувалися три концептуальних підходи залежно від ступеня застосування методів дослідження [6, с. 16].

Розглядаючи наукову діяльність кафедр, можна констатувати, що на нині у ВНЗ є такі регіональні наукові школи з політичної науки: дніпровська, львівська, миколаївська, одеська, харківська, чернівецька (див. табл. 1).

Дніпровська школа політичної науки представлена працями доктора філософських наук, професора О.С. Токовенка. Очоливши кафедру політології ДНУ у 1997 р., новий завідувач наполегливо працював над створенням умов для розвитку Дніпропетровської школи політології. Провідним осередком політичної науки Придніпровського

Таблиця 1

Регіональні наукові школи з політичної науки у ВНЗ України [7]

№	Назва кафедри	Наукові періодичні видання	Керівник(и)	Напрями досліджень
1	Кафедра історії та теорії політичних наук Львівського національного університету імені Івана Франка	Вісник Львівського університету. Серія «Філософсько-політологічні студії»	В.М. Денисенко, А.С. Романюк, Ю.Р. Шведа, Н.М. Хома	Теорія та історія політичної думки і дослідження методології політичної науки; проблеми утворення, легітимізації й функціонування політичних інститутів, джерел, перебігу та наслідків політичних процесів, політичні інститути, політичні системи країн Західної Європи, політичні партії та вибори

2	Кафедра політичних наук і права Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського	Політикус (Politicus)	С.М. Наумкіна, О.О. Долженков, Н.П. Гедіков, Г.В. Музиченко	Політична еліта, політичне лідерство, політичні трансформації, порівняльний аналіз політичних систем, політичні течії сучасності, гендерна політика
3	Кафедра політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова	Вісник Одеського національного університету. Серія «Соціологія і політичні науки»; Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Історія. Філософія. Політологія»	В.М. Попков, О.Ю. Хорошилов, М.І. Мілова, О.І. Брусиловська, Л.О. Ануфрієв	транзитологія, теорія політичних систем, глобальний політичний процес, ідеологічні та культурні складники політики, етнополітика
4	Кафедра політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»	Актуальні проблеми політики; Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Історія. Філософія. Політологія»; SPACE	Л.І. Кормич, К.М. Вітман, Д.В. Яковлев	паритетна демократія, гендерна політика, правова політологія
5	Кафедра політології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара	Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках; Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані». Серія «Політичні науки»	О.С. Токовенко, В.В. Кривошеїн	Політична епістемологія, політична герменевтика, політична ризикологія, політична глобалістика
6	Кафедра політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна	Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»	М.І. Сазонов, О.О. Мамалуй, О.А. Фісун, Шаповаленко М.В.	Філософія політики, порівняльна політика, політична антропологія, етнополітика, теорія політичних конфліктів, теорія політичної модернізації, порівняльний аналіз парламентаризму
7	Кафедра політичних наук Чорноморського національного університету імені Петра Могили	Сучасна українська політика; Наукові праці. Серія «Політологія»	М.О. Багмет, М.С. Іванов, В.Є. Курілло, О.В. Шевчук, А.І. Колісніченко, О.П. Тригуб, Т.Є. Богданова	Історія та теорія політичної науки, національні відносини, виборчі технології, політична освіта, латентна політика, актуальні питання міжнародних відносин: регіональний та глобальний виміри, історія зарубіжної політичної думки, проблеми парламентаризму, історія міжнародних відносин кінця XVIII – початку XX ст., релігійний фактор у міжнародних відносинах
8	Кафедра політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича	Історико-політичні проблеми сучасного світу; Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент	Ю.І. Макар, А.М. Круглашов, Н.Ю. Ротар, В.І. Бурдяк, Є.П. Юрійчук	Політичні трансформації в Україні та державах Центральної та Східної Європи, європейська та регіональна інтеграції, політична регіоналістика, національна та зарубіжна етнополітика

регіону стала спеціалізована вчена рада Д051.08.01 із захисту кандидатських і докторських дисертацій, яка розпочала свою роботу у 2001 р. Перші дисертаційні роботи з політичних наук Дніпропетровського регіону захищені у спеціалізованій вченій раді Дніпропетровського національного університету, яка об'єднала провідних вчених-політологів України (в т. ч. Ф.М. Кирилюка, О.О. Чемшита, М.С. Іванова, Г.П. Щедрову, М.В. Примуша, І.А. Побочого), стала основою для плідної розробки теоретичних та прикладних проблем сучасної політичної науки.

У межах функціонування спеціалізованої вченої ради при Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара було захищено більше шістдесят кандидатських і сім докторських дисертацій із політичних наук. Тематика наукових досліджень постійно розширюється. Дисертаційні праці охоплюють предметне поле сучасної політичної теорії та функціонування політичної системи (політичні партії, громадські організації і рухи, політичне управління державою).

Напрямок *політичної епістемології* як розробки наявного стану та структури політичного пізнання також започаткував О.С. Токовенко [8]. Ним були закладені перспективні теоретико-методологічні засади дослідження сучасного політичного знання. Діяльність дніпропетровських науковців спрямована на розкриття основних засад сучасної дослідної діяльності та демаркацію між науковим, буденним і прикладним політичним знанням. У цьому контексті розробка політико-теоретичних та політико-філософських підходів до тлумачення сучасного політичного знання здійснюється у роботах О.С. Алексеєва (*політична герменевтика*) та Г.В. Щолокової (*галузь інтерсуб'єктивного політичного знання*).

Значні здобутки у науковій та навчально-методичній діяльності має доктор політичних наук, професор В.В. Кривошеїн. Він є одним із засновників *політичної ризикології* [9] як нового напрямку у політичній науці. Вчений, досліджуючи політичні ризики як феномени політичного життя, політичний імідж, політичні кризи в європейських країнах, є автором понад 200 наукових праць, з яких 4 монографії, 2 навчальних посібника з грифом МОН України [10].

Львівська школа політичної науки представлена переважно в двох площинах. Перша – за рахунок залучення теоретико-методологічних концепцій західної політичної науки для аналізу політичного простору і, відповідно, в навчальний процес. Зокрема, варто виділити: концепції М. Дюверже та Дж. Сарторі щодо політичних партій та партійних систем; конструкцію соціополітичних поділів С. Роккана та С. Ліпсета; аналіз політичних режимів, зокрема авторитарного, проведений Х. Лінцем; зміст і форми політичного транзиту від

авторитаризму до демократії А. Пшеворського; концепцію поліархії Р. Даля та модель консенсусної демократії А. Лейпхарта тощо. Ці та інші концепції, безумовно, мають універсальний характер, проте в умовах відсутності тривалої традиції перекладів в українській політичній науці залучення нових підходів переважно було пов'язане з конкретними дослідниками. До числа нових методологічних підходів, які отримали поширення на кафедрі політології Львівського університету, варто зарахувати спочатку опис, пізніше – творче опрацювання і залучення до наукового аналізу сукупності індексів та різноманітних кількісних методів аналізу. Традиційно для багатьох викладачів зберігалася тривала інерція продовження публікацій у руслі теми власної дисертації. Одночасно на другому етапі ми можемо окреслити і формування тенденції, яка полягала в спеціалізації викладачів відповідно до двох найбільш поширених спеціальностей: 23.00.01 – теорія та історія політичної науки та 23.00.02 – політичні інститути і процеси. В межах першої спеціальності домінуючими напрямками стали історія політичної думки і дослідження методології політичної науки. Формування і розвиток цього напрямку відбувалися під впливом В. Денисенко. У 1997 р. В. Денисенко став першим серед викладачів кафедри доктором політичних наук. Темою його наукового дослідження стали проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії [11]. У дисертації було проведено аналіз взаємодетермінованості раціоналізму та ірраціоналізму в цілісній системі політичної науки, що формувалася. У форматі другої спеціальності вузловими точками стали політичні інститути, включно з політичними партіями, та вибори. Своєрідним куратором цього напрямку став доц. А. Романюк, який поступово тематику політичних партій та виборів позиціонував у форматі порівняльного аналізу [12]. Певним етапом в опрацюванні проблем порівняльного аналізу політичних інститутів стала монографія «Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір» [13]. Одночасно політичні партії та партійні системи стали головним напрямом досліджень доцента Ю. Шведа [14]. Високу оцінку українських політологів дістав його навчальний посібник «Теорія політичних партій і партійних систем» [15]. Близькість тематики зумовили підготовку Ю. Шведа та А. Романюком спільної монографії «Партії та електоральна політика» [16].

Розвиток політичної науки в межах третього етапу пов'язаний з оформленням двох кафедр за умови їх формальної відповідності паспортам спеціальностей: 23.00.01 та 23.00.02. Це був логічний наслідок еволюції наукових інтересів та спеціалізації викладачів кафедри і необхідність подальшої концентрації на проблемах відповідних спеціаль-

ностей. Важливим етапом у декларуванні своєї вагомості в політичній науці України стала конференція «Методологія політичної науки» (грудень 2008 р.), підготовлена кафедрою теорії та історії політичної науки. Колектив кафедри фактично став ініціатором підготовки та організаційного забезпечення видання «Вісника Львівського університету, серія: філософсько-політологічні студії». Перше число побачило світ у 2011 р. і на листопад 2015 р. вийшло 6 номерів. Нині він виступає головним друкованим органом для викладачів обох кафедр і багатьох науковців регіону. Переважаючим напрямом публікацій виступали питання методологічних засад політичної науки. Відповідно до профілю кафедри викладачі сконцентрували зусилля на опрацюванні низки навчальних енциклопедичних довідників, спрямованих на розкриття головних категорій та наукових понять політичної науки [17]. До підготовки зазначених видань активно залучалися науковці інших кафедр та навчальних закладів України [18].

Підсумовуючи проведений аналіз, варто зазначити, що ми можемо говорити скоріше про ста-

новлення політичної науки у Львівському університеті, яке характеризується, перш за все, запозиченням концептуальних напрацювань та методик і технік політичного аналізу, вироблених у демократичних країнах світу, і, по-друге, накопиченням досвіду адаптації набутих знань і технік до аналізу актуального політичного процесу. Певною мірою ми також можемо констатувати формування творчих колективів науковців з окресленою спеціалізацією. Такими відформатованими майданчиками політичного аналізу варто вважати: методологічні засади політичної науки, дослідження партій та партійних систем України і світу, вивчення виборчого процесу в регіональному зрізі та порівняльний аналіз політичних інститутів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На сучасному етапі розвитку політичної науки України виняткове значення має створення наукових шкіл дослідницького типу, які б функціонували при ВНЗ та забезпечували їх діяльність новітніми знаннями. В подальшому варто охарактеризувати миколаївську, одеську, харківську, чернівецьку наукові школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Олійник Є.Ю. Інституціоналізація, національна специфіка та перспективи розвитку політичної науки в Україні : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01 / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2013. 200 с.
2. Політична наука в Україні, 1991–2016: [наук. вид.]. У 2 т. Т. 1. *Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка* / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф. Кураса ; редкол. вид.: О. Рафальський (голова) [та ін.] ; редкол. тому: О. Рафальський (голова), М. Кармазіна (відп. ред.), О. Майборода; упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 656 с.
3. Токовенко О. Дніпропетровська школа політології. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2014. Вип. 4. С. 293–295. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spur_2014_4_37 (дата звернення: 30.05.2018); Фортельний І. Чернівецька політологічна школа та її внесок у розробку проблематики дослідження трансформаційних процесів на пострадянському просторі. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Сер.: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. 2013. Вип. 676/677. С. 193–199.
4. Андрущенко В., Волинка Г. Драгомановські наукові школи: факти і проблеми. *Пам'ять століть*. 2009. № 5-6. С. 38–70.
5. Устенко О. Наукові школи як фундамент вищої освіти. *Психологія і суспільство*. 2002. № 3-4. С. 11–19.
6. Устенко О. Наукові школи як фундамент вищої освіти. *Психологія і суспільство*. 2002. № 3-4. С. 11–19.
7. Офіційні веб-сайти кафедр ВНЗ; Іванов М.С. Чорноморський державний університет імені Петра Могили. Політична наука в Україні, 1991–2016: [наук. вид.]. У 2 т. Т. 1. *Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка* / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф. Кураса ; редкол. вид.: О. Рафальський (голова) [та ін.] ; редкол. тому: О. Рафальський (голова), М. Кармазіна (відп. ред.), О. Майборода; упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 411–424; Кривошеїн В.В. Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. *Політична наука в Україні. 1991–2016: у 2 т. Т.1 Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка* / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 411–424; *Політологічні та соціологічні студії*: зб. наук. пр. Т. 7. Становлення Чернівецької політологічної школи / ред.: А.М. Круглашов; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, Буков. політол. центр. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2008. 128 с.; Попков В., Хорошилов О. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. Політична наука в Україні, 1991–2016: [наук. вид.]. У 2 т. Т. 1. *Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка* / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф. Кураса ; редкол. вид.: О. Рафальський (голова) [та ін.] ; редкол. тому: О. Рафальський (голова), М. Кармазіна (відп. ред.), О. Майборода; упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 512–524; Ротар Н. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Політична наука в Україні, 1991–2016: [наук. вид.]. У 2 т. Т. 1. *Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка* / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф. Кураса ; редкол. вид.: О. Рафальський (голова) [та ін.] ; редкол. тому: О. Рафальський (голова), М. Кармазіна (відп. ред.), О. Майборода; упоряд.

М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 578–602; Токовенко О.С. Діяльність Дніпропетровського національного університету по підготовці фахівців-політологів. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Сер.: Політологія: наук. журн. / Чорном. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2004. Т. 34, Вип. 21. С. 31–33; Фісун О. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Політична наука в Україні, 1991–2016: [наук. вид.]. У 2 т. Т. 1. *Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка* / Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф. Кураса ; редкол. вид.: О. Рафальський (голова) [та ін.] ; редкол. тому: О. Рафальський (голова), М. Кармазіна (відп. ред.), О. Майборода; упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. С. 569–578.

8. Токовенко О.С. Політична епістемологія: трансцендентальний та еволюційний виміри. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2013. Вип. 5. С. 69–72; Токовенко О.С. Епістемологія у контексті сучасної біолого-еволюційної парадигми. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2014. Вип. 6. С. 125–131; Токовенко О. Сучасна політична епістемологія: між постпозитивізмом і класичною гносеологією. *Грані*. 2016. № 8. С. 70–76.

9. Кривошеїн В. Об'єктивно-суб'єктивний вимір політичного ризику. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]*. Сер.: Політологія. 2009. Т. 122, Вип. 109. С. 27–30; Кривошеїн В. Зміст і співвідношення понять «політичний ризик» і «ризик країни». *Політичний менеджмент*. 2011. № 6. С. 12–19; Кривошеїн В.В. Концепт «геополітичний ризик» у структурі оцінки інвестиційного клімату країни. *Політикус*. 2015. Вип. 1. С. 104–110; Кривошеїн В.В. Дельфі як базова форсайт-технологія соціально-політичної ризикології. *Грані*. 2017. Т. 20, № 7. С. 57–64; Кривошеїн В.В. Ризик-комунікація у проблемному полі соціальних наук. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Сер.: Соціологія. 2017. № 4. С. 58–70.

10. Токовенко О. Дніпропетровська школа політології. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2014. Вип. 4. С. 293–295. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spur_2014_4_37 (дата звернення: 30.05.2018).

11. Денисенко В.М. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії. Львів, 1997. 274 с.

12. Романюк А.С. Методологічний аналіз внутріпартійних конфліктів в Україні. Проблеми державності та національно-культурне відродження України. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Суспільні науки. 1993. Вип. 31. С. 41–48; Romanyuk A. Integration and Disintegration Processes in the Party System of Ukraine. *The Future of East-Central Europe*. Edited by A. Dumala & Z.J. Pietras. Lublin, Maria Curie Sklodowsk a University Press, 1996. P. 504–509; Romanyuk A. Źródła finansowania kampanii wyborczych i partii politycznych na Ukrainie. *Kulisy finansowania polityki. Pod reakcją Marcina Waleckiego*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2002. P. 105–115; Романюк А. Християнська демократія: стан та розвиток у ХХ столітті. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Філософські науки. 2003. Вип. 5. С. 324–333; Романюк А.С., Шведа Ю.Р., Шумельда Ю.Р. Вплив системи фінансування політичних партій на розвиток демократії: світовий досвід та Україна. Політико-правові аспекти фінансування політичних партій: світовий досвід та Україна. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. С. 54–70; Романюк А. Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку* : збірник наук. праць. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2005. Вип. 16. С. 15–21.

13. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів : Тріада плюс, 2004. 392 с.

14. Шведа Ю. Соціологія партійних систем Моріса Дюверже. *Нова політика*. 1996. № 4–5. С. 31–37, 57–67; Шведа Ю. Аренд Лейпхарт про протиріччя та конфлікти партійних систем. *Українські варіанти*. 1998. № 2. С. 85–92; Шведа Ю. Методологічні застереження Дж. Сарторі щодо аналізу партійних систем. *Нова політика*. 1998. № 5. С. 28–32; Шведа Ю. Партійна система України: стан, тенденції та перспективи розвитку. *Вісник Львівського університету*. Сер.: Філософія. 1999. Вип. 1. С. 198–201.

15. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем : навч. посібник. Львів : Тріада плюс, 2004. 528 с.

16. Романюк А., Шведа Ю. Партії та електоральна політика. Львів : ЦПД «Астролябія», 2005. 366 с.

17. Політологія: навч. енцикл. словник-довідник для студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації; за наук. ред. д-ра політ. Н.М. Хоми [В.М. Денисенко, О.М. Сорба, Л.Я. Угрин та ін.]. Львів : «Новий Світ – 2000», 2014. 779 с.; Історія політичної думки: навч. енцикл. слов.-довід. для студентів вищ. навч. закл. / За заг. ред. Н.М. Хоми [В.М. Денисенко, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов та ін.]. Львів : «Новий Світ–2000», 2014. 766 с.; Новітня політична лексика (неологізми, okazionalizmi та інші новотвори) / [Л.Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н.М. Хоми. Львів : «Новий Світ – 2000», 2015. 492 с.; Сучасна політична лексика : енциклопед. слов.-довід. / [Л.Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Н.М. Хоми. Львів : «Новий Світ–2000», 2015. 396 с.

18. Романюк А. Розвиток політичної науки у Львівському національному університеті імені Івана Франка. URL: <http://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/> (дата звернення: 30.05.2018).